

SAMUEL ŠTEFAN OSUSKÝ AKO HISTORIK FILOZOFIE

VLADIMÍR BAKOŠ, Filozofický ústav SAV, Bratislava

BAKOŠ, V.: Samuel Štefan Osuský as a Historiographer of Philosophy
FILOZOFIA 63, 2008, No 10, p. 849

The philosopher and theologian, Samuel Štefan Osuský (1888 – 1975), who was an exceptional personality among the anti-philosophically oriented protestant theologians, underlined the importance of the rational attitude in the philosophical investigations of the fundamental problems. His researches in the history of philosophy (including Slovak philosophy) were continuous: he was a sort of a “founding father” of this discipline in Slovakia. His study of rich original sources, in which the method applied was that of positivism, resulted in publication of several articles and books devoted to the intellectual situation in Slovakia from 16th to 19th century, in particular to “national idealism”: *Filozofia štúrovcov (The Philosophy of Štúr and His Followers; 1928–1932)*, as well as his *Prvé slovenské dejiny filozofie (The First Slovak History of Philosophy; 1939)*, the first and path-breaking book in this field in Slovakia.

Keywords: History of philosophy – History of Slovak Philosophy – Positivism – Methodology of the history of philosophy

Motto:

*„Aký je zmysel môjho, nášho života, života národa
a ľudstva, čo môže človek poznať a vedieť... Na tieto otázky možno
síce odpovedať aj vierou, náboženstvom, ale človek obdarený
mysľou a rozumom chce mať svoj životný názor odôvodnený aj
myšlienkovo, rozumovo, inak by nežil plne duchovne.“*

(S. Š. Osuský)

Na úvod. V tomto roku sme si pripomenuli 120. výročie narodenia významnej postavy našej filozofie – filozofa a teológa Samuela Štefana Osuského (nar. 7. 6. 1888 v Brezovej pod Bradlom, zomrel 14. 11. 1975 v Myjave). Vyštudoval teológiu v Bratislave a Erlangene (1906 – 1911), neskôr právo v Prešove (1914 – 1916). V r. 1919 – 1922 absolvoval štúdium filozofie na FF KU v Prahe a dosiahol doktorát filozofie (rigorózna práca: *Nástin psychológie náboženstva*; PhDr., 1922). V rokoch 1919 – 1950 bol profesorom Slovenskej Evanjelickej bohosloveckej fakulty v Bratislave, kde prednášal dejiny filozofie, psychológiu náboženstva, pedagogiku a sociológiu. Bol členom a predsedom Učenej spoločnosti Šafárikovej a podpredsedom Filozofickej jednoty v Bratislave. Predsedal Štúrovej evanjelickej spoločnosti (založenej v r. 1936). Spolu s J. Kvačalom založil a spoluredigoval časopis *Viera a veda* („časopis venovaný vedeckým záujmom evanjelikov na Slovensku“), ktorý vychádzal v r. 1930 – 1933 (zodpovedný redaktor J. Kvačala, S. Š. Osuský ho redigoval od r. 1931). Bol podpredsedom Slovenskej ligy a predsedom jej Literárneho odboru. V r. 1945 – 1948 pôsobil ako predseda filozofického odboru MS

(predtým člen odboru). Významná bola jeho pôsobnosť v ev. a. v. cirkvi či už ako evanjelického farára (Dačov Lom, Bratislava (1912 – 1925), alebo v rokoch 1933 – 1946 ako biskupa Západného dištriktu. Začiatkom 50. rokov musel predčasne odísť do penzie (potom už verejne nepôsobil ani nepublikoval).

Pojem filozofie. Hoci hľadiská protestantskej teológie sú v myslení a tvorbe Samuela Štefana Osuského výrazné, jeho vzťah k filozofii nebol negatívny, naopak, bol tolerantný, resp. produktívny. Filozofiu študoval na akademickej úrovni, jej otázkam sa venoval celoživotne a sústavne predovšetkým jej dejinám.

Podľa marxistickej historiografie Osuský bol predovšetkým teológom, čo podmienovalo charakter celého jeho myslenia. Filozofiu sa usiloval podriadiť teológii, vzťah filozofie a náboženstva riešil v prospech náboženstva ([12], 394 – 395). Nie bez kritického ostňa sa uvádzalo, že jeho svetonázorové zakotvenie v náboženstve mu nedovolilo emancipovať filozofiu z područia teológie a že jeho všeobecné filozofické úvahy a východiská zostávali v rámci tradičnej idealisticko-náboženskej polohy ([61], 725).

S. Š. Osuský

V súčasnom evanjelickom teologickom prostredí sa konštatuje, že vlastnou oblasťou Osuského intelektuálnej činnosti bola filozofia, ale zdôrazňuje sa, že nebol „náboženským filozofom“, ale „filozofujúcim teológom“; aj zmysel jeho vedeckej tvorby vidia evanjelici v konečnom dôsledku v náboženstve. „Osuského tvorba bola prevažne filozofická, ale jej východiská a dôrazy boli náboženské“ ([7], 3 – 4). Osuského kladný vzťah k filozofii (osobitne u tých, ktorí si osvojili tradičný dešpekt voči filozofii) vzbudzoval nedôveru: „Vládli neraz rozpaky, či ide ešte o teológiu, alebo už viac o náboženskú filozofiu. Práve kvôli filozofickému nádychu jeho náboženského myslenia

bol Osuský nezriedka podrobovaný kritike, jeho reflexie sa prijímali s nedôverou, vytýkala sa im poplatnosť teologickému liberalizmu, prílišnému špekulatívnemu filozofovaniu a p.“ ([7], 76).

Základnou tézou nábožensko-teologickej paradigmy je presvedčenie, že viera je nadradená rozumovému poznaniu a analogicky teológia (náboženstvo) vede a filozofii.

Konzistentnosť tejto tézy je v referenčnom rámci náboženského obrazu sveta obhájiteľná. Na druhej strane je rovnako oprávnené a logické možné spochybňovanie tohto východiska z hľadiska nemetafyzickej, racionálno-empirickej paradigmy filozofického pohľadu na svet. Uvedme, že pozitivismus prevládajúci v našom intelektuálnom (sekulárnom) prostredí (v dobe Osuského pôsobenia) popieral vedeckú relevanciu teologickej, nábožensky zakotvanej filozofie; bol tu prítomný širší diapazón stanovísk: od odmietania samotného pojmu transcendentna (Fr. Krejčí, Svätopluk Štúr) cez deklarovanie potreby „vedeckej metafyziky“ (J. Tvrдый, J. Král) až po popieranie zmysluplnosti týchto otázok ako takých pre vedeckú filozofiu (I. Hrušovský).

Osuský si plne uvedomoval ambivalentnosť ľudského postoja k možnostiam poznávania sveta a mnohotvárnosť, rozporuplnosť i relatívnosť filozofických prístupov k tejto kľúčovej noeticko-ontologickej problematike. On sám sa prikláňal k možnosti, ba nevyhnutnosti otvorenosti kladenia otázok a hľadania odpovedí v horizonte filozofickej paradigmy.

Osuský bol skeptický voči poznávacím možnostiam vied vzhľadom na ich parciálnosť; ich predmetom je iba časť skutočností, zatiaľ čo filozofia sa pýta na celok. Filozofia nemôže byť súhrnom vied; ani ambície pozitivismu založiť jednotný vedecký svetový a životný názor nemohli Osuského presvedčiť. Filozofia nie je vedou, zdôrazňoval, hoci aj jej základným poznávacím princípom je rozum. Už v úvode svojich vysokoškolských prednášok z dejín filozofie definoval filozofiu nasledovne: „Filozofia je v myšlienkovej sústave vyjadrená snaha múdрым byť, čili zodpovedať si základné otázky sveta a života nie spôsobom viery ako náboženstvo, ale rozumove ako veda, nakoľko vedy nám na tie otázky neodpovedajú“ ([27], 3; [52], 8). Zatiaľ čo vedecké poznanie je limitované, filozofia „chce posvietiť aj ďalej, kde okom vedy nedovidíme“ ([52], 7). „Filozofia najprv znamenala súhrn všetkého vedenia, a keď sa v novom veku aj odborné vedy diferencovali od nej, znamená súhrn vedenia o zmysle života a bytia“ ([52], 8). Podľa Osuského tak, ako bolo náboženstvo z hľadiska historického vývinu „kolískou“ filozofie, v novoveku sa z filozofie oddelili vedy; Osuský skepticky hľadel na modernú snahu priznať vedecký status filozofii, keďže tá svojou subjektívnosťou, rozmanitosťou názorov a neustálymi premenami filozofických sústav, relatívnosťou poznatkov a pod. „navždy ostane len snahou byť vedou“ ([52], 8). Jadrom filozofie je tak podľa neho neobmedzená ľudská túžba po poznaní a hľadanie pravdy. Filozofia chce skúmať základy vecí, ich prapríčiny a zmysel, tu pomáha človeku viera, náboženstvo, ale myslitelia chcú a musia mať odpoveď aj vo filozofickej forme. Sokratovské poznanie nedostatočnosti nášho poznania však privádza človeka k pokore a tá „ho zasa vedie k prameňu všemúdrosti, k Bohu, čiže pravý filozof, tak ako filozofia vyšla z náboženstva, vracia sa k Bohu. Je mnoho pravdy v slovách filozofa, ktorý povedal: veda je súhrn toho, čo vieme, náboženstvo súhrn toho, čo veríme, filozofia súhrn toho, čo by sme chceli vedieť, aby sme nemuseli veriť. Keďže však, čo aj mnoho môžeme vedieť, predsa nebudeme všetko vedieť, musíme veriť. Tak filozofia vedie k absolútnej pravde a múdrosti, k Bohu“ ([52], 9). Je preto oprávnené konštatovanie, že Osuský chápal filozofiu „subspecie náboženstva“ ([3], 49). Bol tiež presvedčený, že vzťah viery a vedy môže byť nerozporný, že „pravé náboženstvo a pravá veda sa znesú“ ([49], 12), pokiaľ zostávajú vo svojich oblastiach.

Je zrejماً oprávnenosť označovania Osuského ako filozofa, ktorý v konečnom dôsledku chápe aj filozofiu ako cestu k absolútnej pravde. Jeho myslenie má nábožensko-filozofický charakter; tým vybočoval z prostredia prevažne antifilozoficky zameraných evanjelických teológov u nás v 20. storočí, ktorí na rozdiel od svojich predchodcov nejavili intenzívnejší záujem o filozofiu. „Súdobá nenáboženská filozofia, hoci aj tvorená protestantmi, autorov skúmaného obdobia sklamala a odvracali sa od nej. Takmer sa odvrátili od filozofie vôbec“ ([19], 464).

Osuský na rozdiel od tradičného luteránskeho reformačného antiintelektualistického stanoviska nenegoval racionalistické cesty kresťanskej supranaturálnej metafyziky; naopak, aj v dejinách filozofie sa zaujímal o racionálne, filozoficko-teologické dôkazy („dôvody“) existencie Boha (gréckej i tomistickej filozofie). Jeho teizmus bol tak filozofický; na pôde evanjelickej teológie však pevne zotrval, a to svojou hlbokou vierou v biblické zjavenie (porov. napr. [49], 23).

Osuského vyzdvihovanie významu rozumového, filozofického skúmania základných otázok, sústavná pozornosť, akú venoval bádaniu v dejinách našej i svetovej filozofie, nás oprávňujú konštatovať, že Osuský bol aj filozofickou osobnosťou kladúcou otázky zmyslu sveta a ľudského života, a to metódami a poznatkami filozofie; hoci sa aj konštatuje, že sa u neho nestretávame „s úsilím dopracovať sa k originálnejšiemu filozofickému stanovisku, ale ani s tendenciou primknúť sa k nejakému filozofickému smeru alebo osobnosti“ ([19], 471). Bol však filozofom chápaním potrebu filozofie „sensu stricto“ (v patočkovskom slova zmysle), hoci neprekročil horizont tradičného náboženského obrazu sveta. „Osuského teizmus je v mnohom zakotvený v metafyzickom spôsobe myslenia... v mnohom náleží do rámca tradície metafyzického myslenia vo filozofii a teológii“ ([7], 67).

Osuský vlastné filozofické pýtanie sa na základné otázky zmyslu sveta a života realizoval v rámci daného (vyššie konkretizovaného) paradigmatického obrazu sveta, a to predovšetkým prostredníctvom skúmania filozofických otázok a odpovedí v dejinách filozofie, a to európskej i našej.

Koncept dejín filozofie. Dejiny filozofie podľa Osuského majú poskytovať genetický výklad filozofických sústav, „ako sa časom vyvíjali“, filozofických názorov, ktoré mali význam pre európsku i našu slovenskú vzdelanosť a kultúru, pre myšlienkové prúdenie a svetonáhľad súčasného človeka. Dejiny filozofie ukazujú veľké úsilie ľudského ducha hľadajúceho pravdu, poučujú o myšlienkovom prúdení u jednotlivých národov v minulosti, oboznamujú človeka s rozmanitými ideami, prúdmi a smermi (-izmami) a povinnosťou intelektuála „je toto prúdenie, zápolenie a zápasenie ducha znáť, orientovať sa a zaujať stanovisko,“ zdôrazňoval ([52], 9).

Osuského ambíciou bolo vyvrátiť názory o filozofickej inferiornosti Slovákov a sprostredkovaním myšlienkového dedičstva prispieť k sebapoznaniu človeka a národa, a to „nie k chľúbe, ale z piety a k poučeniu nášmu,“ ako napísal ([40], 12); možno podotknúť, že sa zaiste v Osuského postoji neprejavoval akýsi „nacionalizmus“, keď na základe prameňov dokladal filozofickú aktivitu Slovákov aj v starších historických obdobiach. „Áno, už pred novým vekom badateľné, miestami aj konkrétne dokázateľné sú stopy počiatkov akademickej filozofie u Slovákov, na rozdiel od predchádzajúcej bohatej ľudovej filozofie životnej“ ([36], 33). Podľa jeho presvedčenia aj Slováci „študovali filozofiu, ba aj podliehali rozličným smerom, tvorili, písali, rozmýšľali, len to treba vyniesť na svet-

lo, pozbierať, vedecky spracovať, zhodnotiť“ ([40], 8). Na túto úlohu sa s odhodlaním sebe vlastným podujal on sám. Štúdiom prameňov zhromaždil bohatý faktografický materiál a interpretáciou významu historicko-filozofických textov zo slovenskej minulosti vykonal priekopnícku prácu.

Výskum dejín slovenskej filozofie. Osuský takmer systematicky spracovával dejiny slovenskej filozofie. Publikáčne sa začínal prezentovať v tejto oblasti svojimi prácami zo starších dejín nášho myslenia, ktoré publikoval najmä na stránkach časopisu *Viera a veda*, a to na základe obsiahleho materiálového skúmania; konkrétne: po publikovaní úvodu do filozofických štúdií našich dávnych predkov [32] hľadal a nachádzal „filozofické stopy“ v rámci šírenia kresťanskej vzdelanosti (na školách sa napríklad učila dialektika a logika) a počiatky akademickej filozofie u Slovákov do polovice 15. storočia [36]; zmapoval pôsobenie našich študentov, bakalárov, magistrov, dekanov na pražskej, krakovskej a viedenskej univerzite v období 1400 – 1525 ([34]; [35]). Vyzdvihol preniknutie humanistickej vzdelanosti k nám, ilustrujúc to na osobnosti J. Sambockého [37].

Osobitnú pozornosť venoval filozofickému ruchu v prostredí evanjelickej vzdelanosti v 17. storočí, poskytol viac než len bibliografický prehľad filozofických štúdií v tomto období. Zmapoval záujem našich predkov o všeobecnofilozofické, resp. metafyzické problémy riešené v rámci rozvoja reformačnej scholastiky. „Metafyzika výtečne dopĺňovala teológiu s jej transcendentným predmetom a logika s jej deduktívnou metódou, ktorá, ako zjavenie, kráčala od transcendentna k tomuto svetu a životu“ ([33], 77). Z prostredia školskej filozofie, charakterizovanej množstvom polemických učených dišpút, sa venoval metafyzickým otázkam v úvahách evanjelických teológov. Ukázal na dobový význam nastoľovania metafyzických problémov, i keď neprekročili rámec aristotelovskej scholastiky; musel nechtiac konštatovať, že dnes sa tieto spory javia „jalovými, ačpráve sa na ne mnoho energie, práce strovílo“ ([30], 121). Exemplifikoval, ako sa v duchu stredovekej scholastiky na pôde škôl pestovala klasická aristotelovská logika [29], resp. praktická filozofia, v úvahách patriacich do oblasti dnešnej psychológie, etiky a sociológie [31].

Značnú pozornosť venoval etape osvietenského racionalizmu, resp. osvietencom, u ktorých „viera zápasila s rozumom“ a ktorí chceli mať vieru filozoficky zdôvodnenú (porovnaj [26]). Oceňoval filozofické články Ondreja Plachého (venované podvracaniu Epikurovej materialistickej náuky a racionalistickým dôkazom nesmrteľnosti duše). Osobitný význam jeho textov videl v tom, že na prahu novej doby, „poznajúc význam filozofie pre kultúrny život národa v zmysle zásad osvietenských, predkladal filozofické problémy v československej reči nášmu čitateľstvu slovenskému, aby ho osvietil, pozdvihol a vieru mu aj rozumovými dôvodmi podoprel“ ([26], 228; neskôr v osobitnej štúdií [47]). Písal o odozve Leibnizovej metafyzickej *Theodicey* vo filozoficko-básnickej skladbe Augustína Doležala [45]. Vysoko hodnotil filozofickú aktivitu na pôde Učenej spoločnosti malohontskej; obhajoval jej slovenský ráz (ako príčinu jej zániku uviedol neskorší prevažujúci „maďarónsky duch“ ([25], 990)). Kriticky glosoval Štefánkovo spracovanie filozofických snáh tu združených, zväčša slovenských evanjelických farárov. Jána Feješa označil za racionalistického eklektika, ktorý polemizoval s Leibnizovou teodiceou (tento svet mohol by byť dokonalejší, ako je ten prítomný ([25], 991)). Vyzdvihol baconovského empirika Jána Laurentzyho za jeho kritiku „modlárenia“ vo filozofii a za racionálnu úvahu o príčinách náboženskej ľahostajnosti. Oceňoval Steigelovu recepciu časti Kantovej

Kritiky čistého rozumu, ako aj pokus o apagogický dôkaz existencie Boha „polokantovca“ Gašpara Šuleka, keďže títo osvietení „stáli v kontakte s prúdmi filozofickými, čo aj oneskorene. Ich zbehosť bola úctyhodná“ ([25], 999). Pozornosť venoval aj školskej filozofii 17. a 18. storočia, konkrétne kežmarským a prešovským lyceálnym profesorom Jánovi a Žigmundovi Karlovským, ktorí reagovali na nemeckých osvietenov Ch. Wolffa a I. Kanta; interpretoval ich metafyziku, noetiku, logiku a etiku [38].

Najobsiahlejšie je však v Osuského tvorbe spracovaná etapa tzv. národnej filozofie, resp. „národného idealizmu“ (1830 – 1890). Vyniká tu, pochopiteľne, jeho spracovanie „heglovských idealistov“ (o tom podrobnejšie ďalej), ale zaznamenať treba aj jeho štúdie sústredené na ohlas európskych filozofických a teologických ideí u nás v prvej polovici 19. storočia [46], ako aj na filozofiu P. Kellnera-Hostinského [39].

Osuský je autorom prvej etapizácie dejín slovenskej filozofie, ktorú máme k dispozícii v našej odbornej spisbe (jej návrh uverejnil už koncom 20. rokov vo svojom *Nástinie vývoja slovenského myslenia filozofického* [26]). Vlastnú etapizáciu aplikoval vo svojich *Prvých slovenských dejinách filozofie* (1939), kde sa podujal aj na stručné zobrazenie dejín slovenského filozofického myslenia. Načrtnol počiatky akademickej školskej filozofie v kláštorech a na pražskej, viedenskej a krakovskej univerzite. Zmapoval etapu humanizmu u nás na postavách J. Sambockého, M. Rakovského, V. B. Nedožerského a J. Jesenia. V kapitole o reformačnej scholastike sumarizoval (hoci stručnejšie) predchádzajúce časopisecké spracovanie filozofických (metafyzických) dišpút evanjelických vzdelancov v 17. storočí (a to nielen popredných predstaviteľov tzv. prešovskej školy). Protireformačnú scholastiku reprezentovali profesori jezuitskej trnavskej a košickej univerzity, ako aj piaristi na gymnáziách. Osvietenké myslenie načrtával v rozčlenení na populárne osvietenstvo (tu najmä O. Plachý) a na školské, učené osvietenstvo (tu uviedol aj „solennistov“ Učenej spoločnosti malohontskej). Ideové prúdenie obdobia tradične nazývaného „národné obrodenie“ subsumoval pod názov *Od osvietenstva k idealizmu*. Po portrétoch J. Kollára, K. Kuzmányho a Karola Štúra písal obsiahlejšie o idealizme Ľudovíta Štúra, M. M. Hodžu a J. M. Hurbana. Nasledovníkov delil na starších štúrovcov (C. Zoch, J. Záborský, J. Palárik, S. Ormis, S. B. Hroboň, P. K. Hostinský, V. Pauliny-Tóth, P. Dobšínský) a mladších (P. Hečko; v tejto kapitole písal aj o D. Laučekovi, S. H. Vajskom, T. Milkinovi, J. Kvačalovi, A. Stodolovi, D. Makovickom a A. Škarvanovi). V kapitole o „posledných smeroch“ naskicoval masarykovský realizmus hlasistov, tvorbu katolíckych novotomistov a Polakovičov blondelizmus, ale zaregistroval i počiatky tvorby S. Štúra a I. Hrušovského. Hoci išlo o stručný náčrt dejín slovenskej filozofie ([52], 398 – 436), významný bol nielen priekopníckym zmapovaním tejto oblasti, ale aj jeho sprostredkovaním širšej slovenskej kultúrnej verejnosti; to oceňovali aj doboví recenzenti tejto Osuského práce [44].

Štúrovská trilógia. Monografickým spracovaním vyniká jeho trojzväzková práca *Filozofia Štúrovcov* [23], venovaná vedúcim ideovým reprezentantom slovenskej „národnej filozofie“: Ľ. Štúrovi, J. M. Hurbanovi a M. M. Hodžovi. V tejto trilógii biografickou metódou rozobral a zhodnotil bohatý materiál, kľúčový pre poznanie životných osudov, pôsobnosti a názorov vedúcich postáv slovenského národno-emancipačného hnutia. Na štúrovcoch ho lákal „čínorodý etos viac ako niektoré Schellingove alebo Hegelove metafyzické prvky, pre ktoré Štúra obviňovali z epigonstva“ ([53], 155). Toto dielo je výsled-

kom jeho dlhodobého dôkladného materiálového výskumu danej problematiky. Zaujímalo ho, ako sa hegelovský idealizmus „aklimatizoval“ v našich pomeroch. Poukazuje v ňom nielen na filozofické zdroje inšpirácie štúrovcov, ale aj na to, ako ich dokázali rozvinúť do podoby osobitých modalít filozofie dejín a národa. Osuský sa chcel „z úcty a národnej vd'aky“ priblížiť minulosti a „vykonať malú priekopnícku prácu“ ([40], 15 – 16). Ako uviedol, išlo mu o to, nepredpojato porozumieť ich „duchu“, t. j. filozofii štúrovcov. Chcel z ich diel, článkov, úvah a roztratených rukopisov zostaviť ich svetonázor, a to tak, ako oni sami (sic!) podávali svoje názory. Osuský sa chcel vyhnúť interpretačnému apriorizmu, išlo mu o „objektívne konštatovanie historických faktov“ ([24], 393). Jeho metodickým postupom bolo „nepredpojate pozbierať, čo patričný mysliteľ robil, čo napísal..., z pozbieraného akýsi čitateľný celok svetonázoru zostaviť“ a až následne chcel reagovať na „názory, omyly, nesprávnosti“ autorov sekundárnej literatúry. Ako uviedol (v reakcii na kritiku prvého dielu trilógie), chcel byť historikom, a nie kritikom: „Najprv musíme dôkladne znáť historikum,“ až potom je možná hlbšia analýza, komparácia a zhodnotenie ([24], 393 – 394). Jeho kritici, medzi ktorými nechýbali ani pozitivistickí historici bratislavskej univerzity, mu vo všeobecnosti vytýkali isté nedostatky pri aplikácii pracovnej metódy, subjektívnosť interpretácií, istú polemickú tendenciu a viac apologetický než kritický ráz práce (podľa J. Krála; [15], 87). V jeho práci videli iba parafrázu (aj to „namnoze subjektívni“) ťažko prístupných štúrovských prameňov, nepresné, až nesprávne závery, jednostrannosť výkladu, až diletantizmus; s takouto nežičlivou, odmietavou reenziou zareagoval na vydanie prvého dielu trilógie A. Pražák ([55], 205 – 210).

Marxistická historiografia iba viac-menej bibliograficky registrovala toto Osuského historicko-filozofické dielo, aj to z hľadiska tzv. materiálového prínosu. Nie už interpretačného, keďže patril k „buržoáznym historikom“, ktorí „vychádzali z idealistických a teologických pozícií, pokladali Štúra za tradične veriaceho a zdôrazňovali fideistickú črtu jeho svetonázoru (napríklad Osuský, Číževskij)“ ([59], 88). Myšlienkový význam slovenského národného obrodenia sa plne mohol osvetliť a zhodnotiť podľa vtedajších kritérií „iba na platforme objektívnej vedeckej metodológie“ ([59], 12). Filozofia sa chápala ako forma spoločenského vedomia a ideový odraz doby, ktorý bol determinovaný historicko-spoločenskými faktormi. V tomto zmysle sa aj obrodenské myslenie chápalo ako ideový prejav úsilia o riešenie naliehavých problémov a potrieb národného a spoločenského vývinu, resp. ako základ konkrétneho ideologicko-politického programu. Malo ísť o dialektický a historickomaterialistický výklad problematiky národnoemancipačného hnutia, v lepšom prípade o „vypreparovanie“ teoreticko-filozofickej podstaty ideových prejavov, o kategoriálne utriedenie ideového materiálu ([59], 10 – 12). Poznamenajme, že marxistická teória dejín filozofie odmietala tzv. vplyvológiu (ako typický prejav buržoáznej pozitivistickej historiografie) a že jej základnou ambíciou malo byť hľadanie (a nachádzanie) všeobecnejších súvislostí a zákonitostí vo vývine myslenia, ktoré sa konkretizovali v ideovom prúde rôznych národov v danej historickej etape (a to v príbuzných či obdobných ideových postojoch a náhľadoch, riešení otázk). Malo ísť pritom o dialektické spájanie dvoch aspektov: zohľadnenia špecifických domácich potrieb „prebúdajúceho sa“ národného života ako hlavného impulzu formovania národnej ideológie a súčasne kontextu celkového európskeho vývinu danej epochy (porov. [59], 10 – 12).

Hoci oneskorene, ale predsa dostala táto trilógia vysoké ohodnotenie, keď sa neskôr uviedlo, že Osuský vykonal mnoho pri zmapovaní nášho myšlienkového dedičstva a jeho

úsilie o objektívnosť pri spracovaní tejto ústrednej témy našej ideovej minulosti ho priviedlo „k mnohým dodnes platným poznatkom. Na svoj čas prezieravo skorigoval mienku o idealizme obrodenských mysliteľov ako o hmlistom romantizme... Systémy ich náhľadov posudzoval nie abstraktne, doktrínársky, ale v jednote názorov a činov“ ([60], 737).

Dejiny svetovej filozofie. Na základe svojich vysokoškolských prednášok, resp. kompendia z dejín filozofie [27] Osuský publikoval *Prvé slovenské dejiny filozofie* (1939; nové vydanie 1948). Tieto dejiny svetovej i našej filozofie predstavujú prvý pokus o syntetickú panorámu svetového a slovenského myslenia u nás. Svoje dielo predkladal slovenskej verejnosti „pre dobro a povznesenie národa“ ([52], 437). V čase svojho vydania bola táto práca u nás prijatá ako priekopnícke dielo na poli dejín filozofie, ktoré mohlo poslúžiť nielen študujúcej mládeži, ale vzbudiť záujem aj v celej kultúrnej verejnosti (pozri jeho recenzie ([3]; [58])). Recenzenti vyzdvihli osobitne Osuského spracovanie dejín slovanskej a slovenskej filozofie [44]. Ako kultúrnu udalosť prijali dielo aj oponenti z katolíckej strany, ktorí mu však vytykali viaceré vecné, obsahové i metodické nedostatky, pokiaľ išlo o periodizáciu dejín filozofie, výklad učenia filozofov (osobitne T. Akvinského) atď. ([54], 48 a n.). Súdobá ľudácka tlač Osuského dielo odmietla: „Celý duch diela nasvedčuje názorom, s ktorými sa dnešné Slovensko a najmä gardisti, nestotožňujeme,“ napísali v *Gardistovi* (1940, č. 4; cit. podľa ([51], 316)).

Dejiny filozofie videl Osuský optikou protestantského teológa, čo sa prejavilo v tom, že väčší dôraz kládol na filozofov, u ktorých mohol preukázať záujem o filozoficko-náboženské, resp. metafyzické otázky. Napriek tomu poskytol relatívne verný obraz jednotlivých vývinových etáp dejín filozofie, tradične periodizačne rozdelených na starovek (filozofia predkresťanská), stredovek (filozofia kresťanská), novovek (filozofia refoziem) a najnovšiu dobu (filozofia národov). Hoci interpretoval tieto dejiny cez „europocentrické a kresťanskocentrické videnie dejín“ ([13], 110), vcelku na úrovni informoval a charakterizoval filozofické systémy a jednotlivé osobnosti. Podal adekvátny obraz klasickej gréckej filozofie, prehľad stredovekej kresťanskej filozofickej kultúry. Ukázal, ako sa po prechodnej dobe „reformných snáh“ utvárali rovnobežne ucelené reformné sústavy empirizmu a racionalizmu v 17. a 18. storočí. Modernú európsku filozofiu načrtol nie podľa jednotlivých filozofických smerov, ale podľa národných okruhov: nemeckú od Kanta cez klasické idealistické systémy, novokantovstvo až po „filozofiu národného socializmu a rasizmu“; francúzsku od porevolučnej filozofie po Bergsona; anglickú a americkú od utilitarizmu a pozitivizmu po pragmatizmus. Načrtol Croceho expresionizmus a Gentileho a Mussoliniho fašizmus v Taliansku. Hoci sa Osuskému nie vždy podarilo podať adekvátny obraz tej-ktorej mysliteľskej osobnosti, poskytol pomerne podrobný náčrt dejín novovekej i modernej filozofie. Výklad smerom k súčasnosti bol stručnejší, ale čitateľ dostal predsa len aspoň skicovitý obraz o súdobej filozofickej produkcii, mohol sa oboznámiť s hlavnými postavami a ich dielami (hoci niekedy menej s filozofickými problémami, ktoré riešili). Po filozofii veľkých národov Osuský podal prehľad myslenia ruského (Solovjova, ba aj „boľševizmu“, ako aj Dostojevského a Tolstého), poľského (mesianizmus), juhoslovanského a bulharského. Českú filozofiu sledoval od idealizmu cez herbartovcov po masarykovský realizmus. Osobitne prínosný bol jeho prehľad slovenského filozofického myslenia (pozri vyššie, resp. interpretáciu J. Kocku ([13], 109 – 115)).

Interpretácie I. Kriticky vystupovali proti Osuského prácam, proti jeho koncepcii a metodológii už od začiatku 50. rokov 20. storočia marxistickí historici filozofie (hoci treba podotknúť, že v tom čase bol už viac-menej nedobrovoľne „odídenny“ z aktívneho profesionálneho filozofického života). V dobe vrcholiaceho stalinizmu ho obvinili z náboženského „tmárstva“ a reakčnej ideologickej tendenčnosti (konkrétne ideológ A. Sirácky ([57], 105 – 106)).

Na prvej konferencii *O súčasnom stave filozofie na Slovensku* v novembri 1950 marx-leninskí ideológovia volali po „bojovej stranickosti“, vystupovali proti uplatňovaniu „buržoázneho objektivismu“ vo vede a filozofii a žiadali radikálne prehodnocovanie našej filozofie v minulosti i prítomnosti. Pozornosť sa tu venovala aj filozofickej tvorbe slovenských teológov. Je však pozoruhodné, že hoci sa tu poukázalo na Osuského idealistický svetonázor, o jeho *Dejinách* [52] sa tu referovalo až prekvapujúco vecne. Vytýkala sa mu absencia vysvetľovania hlbších súvislostí, nedostatočné prihliadanie „k nefilozofickým podmienkam vzniku filozofickej myšlienky“. Ako vtedy uviedol T. Münz, Osuský sledoval „z veľkej časti len postup myšlienok samotných, logické vyrastanie jedných z druhých, teda len ich vnútornú dynamiku“ ([17], 69). Samotnému referentovi tu následne zazlieval L. Hanzel, že „neodhalil dosť hlboko triednu podstatu teologickej filozofie, ako ideologického nástroja najreakčnejšej časti slovenskej buržoázie“ ([9], 92).

Osuskému aj v ďalších rokoch jeho kritici vytýkali, že nepostihol protirečivosť vývinu myslenia v jeho širších súvislostiach, ignorovanie spoločensko-historickej podmienenosti vývinu filozofie, ako aj tendenciu zosúladiť vedu a filozofiu s teológiou. Podľa marxistickej historiografie v Osuského *Dejinách* [52] chýbalo „to podstatné a najdôležitejšie, postihnutie vnútornej i vonkajšej zákonitosti pohybu filozofického myslenia... Dejiny filozofie, ako ich vyložil Osuský v tomto diele, sú mozaikou náhľadov, myšlienok, mien odtrhnutých od života“ ([11], 367 – 368; [12], 394 – 395). Aj neskôr mu vytýkali, že jeho syntetická práca je skôr chronologickým opisom filozofických smerov, škôl, osobností „ako rozborom vnútorných väzieb, zdrojov a súvislostí vývinu filozofického myslenia. Ako v iných historickofilozofických dielach, aj v tomto Osuský ignoruje spoločensko-historickú podmienenosť vývinu filozofie, hlavne dejinnej diferenciacie filozofického myslenia v zmysle riešenia základnej filozofickej otázky“ ([2], 79).

Osobitne mu zazlievali jeho kritický vzťah k marxizmu-leninizmu. Voči tzv. klasi-
kom mal „iba ponižujúci a povýšenecký výsmech“ ([9], 92), dialektický a historický materializmus údajne vedome falšoval, vulgarizoval a ohováral ([57], 105). „Za Osuského objektivismom sa skrýva nenávisť k marxizmu, badateľná v jeho skreslenom výklade tohto učenia“ ([11], 368; [12], 395). Tu nám nedá nepodotknúť, že práve spomínaný „objektivismus“ neraz absentoval v marxistickej „straníckej“ historiografii a filozofii. Aj neskôr Osuského hodnotenie Marxa a marxizmu vzbudzovalo „dojem zjednodušených informácií“ ([13], 112).

V období nadvlády marxistickej paradigmy sa nedoceňoval Osuského predchádzajúci systematický výskum v oblasti dejín slovenskej filozofie, resp. uznávalo sa iba jeho zhromažďovanie pramenného materiálu z najstarších období; ešte menej sa oceňovala jeho vlastná koncepcia, metóda spracovania a hodnotenie. Ako spoľahlivé pramene však poslúžili jeho štúdie aj v začiatkoch marxistického výskumu dejín filozofie na Slovensku, ako sa neskôr pripustilo ([60], 727), a to napríklad pri interpretácii filozofie slovenského osvietenstva [18].

Nedá nám nepoznamenať, že napriek tomu Osuského prvolezecké bádanie nebolo dostatočne zúročené; potvrdzuje to napokon počet odkazov na Osuského v marxistických syntetických prácach. V minimálnej miere ich nachádzame v *Kapitolách* (1957; [10]; tri odkazy), resp. v *Prehľade* (1965; [56], celkom šesť odkazov) a v tzv. *Syntéze I.* (1987; [4], z ôsmich odkazov môžeme za citácie považovať polovicu). Zarážajúca (alebo príznačná?) je absencia akejkoľvek zmienky o Osuského *Filozofii štúrovcov* [23] pri interpretácii obrodenského myslenia v *Kapitolách* [10] i v *Prehľade* [56]. V *Syntéze I.* [4] sa „zúročilo“ síce jeho pramenné bádanie (napr. v prehľade dišpút našich študentov na nemeckých univerzitách v 17. storočí), avšak opäť sa nedocenila jeho štúrovská trilógia, ktorá je údajne „skôr pramenným rozborom života a činnosti štúrovcov“ ([4], 476).

Vcelku v doterajších pokusoch o syntetický pohľad na dejiny slovenskej filozofie nebola Osuského tvorba náležite ocenená. Hoci historici sčasti čerpali z jeho materiálových výskumov, absentovali detailnejšie analýzy, produktívne a pritom kritické vyrovnávanie sa s jeho dielom a v ňom aplikovanou metódou. Treba teda konštatovať, že slovenská marxistická historiografia dejín slovenskej filozofie sa dlhší čas obmedzovala na viacmenej apriórne a generalizujúce hodnotenia Osuského metodológie a možného prínosu jeho prác.

Metodologické aspekty. Osuský sa svojou metodologickou orientáciou približoval pozitivisticko-realistickému filozofickému prúdu, ktorý v medzivojnovom období dominoval na pôde československých univerzít. Mal možnosť oboznámiť sa s touto filozofiou už počas pražských štúdií. Pražská univerzita bola v týchto deceniách povestná prevažne pozitivistickou orientáciou svojich profesorov; Osuský navštevoval prednášky F. Krejčího, F. Drtinu a iných. Nezostal intaktný voči týmto vplyvom a osvojil si niektoré metodické zásady pozitivizmu. Od tých ho však na druhej strane delili viaceré podstatné ideovo-teoretické postoje a jeho jednoznačná konfesijná teologická príslušnosť. Čo mu však imponovalo na pozitivizme a prečo si ho bral za vzor, najmä ako historiograf? Boli to pozitivizmom vytýčené metodologické princípy ako dôkladnosť a metodickosť materiálového výskumu, prísne rešpektovanie autenticity faktov, úsilie o objektívnu nezáujatosť a hodnotovú neutrálnosť. Jeho dejinofilozofické práce nesú pečať aplikácie empiricko-induktívnej metódy, t. j. objektivismu, faktografickosti a dôkladnej opisnosti. A hoci v nich absentujú obširnejšie hodnotiace prístupy, jeho štúdie rešpektujú samotný dobový materiál a jeho výpovednú hodnotu. Osuskému išlo o „historickú a vedeckú objektivitu“ (ako sám uviedol [37], 78) pri skúmaní našej filozofickej minulosti.

Ak aj autor tejto state sám svojho času formuloval na Osuského adresu niektoré kritické výhrady, na druhej strane oceňoval produktívnosť ním uplatňovanej metódy (porov. [1], 223). Zároveň treba poznamenať, že pozitivistická metóda, faktografická, vecná deskriptívnosť sa v období nadvlády marxisticko-leninskej paradigmy javila ako možná alternatíva vtedy preferovanej ideologickej tendenčnosti (tzv. stranickosti). Hoci aj Osuský bol limitovaný tým, že sa pohyboval v istom svetonázorovo striktno vymedzenom referenčnom ideovom rámci, pokiaľ išlo o jeho metodickosť, systematickosť výskumu pramenného materiálu i faktografickú deskripciu, mohli byť Osuského postupy určitým (hoci zamlčivávaným) metodologickým návodom. Objektivismus totiž možno interpretovať aj, a práve, ako rešpekt voči autentickým faktom (zisteným a overeným prísnou, kritickou heuristikou), to znamená rešpekt voči samotnej historickej skutočnosti, ako sa jej

stopy zachovali v prameňoch (hoci vždy ide o jej relatívnu, hypotetickú rekonštrukciu). Úcta voči historickej fakticite a interpretačná zdržanlivosť boli v oných rokoch (normalizácie) prejavom úsilia vyvarovať sa pri interpretáciách skresľovaniu skutočnosti ideologickou tendenčnosťou. Aplikácia strohého objektivismu tak znamenala i to, že sa autor vyhýbal v hodnoteniach možnej zaujatosti či krajným polohám. Práve vďaka „objektivismu“, často a pritom paušálne odsudzovanému jeho kritikmi, si Osuského práce zachovali svoju hodnotu dodnes. Bol to tiež tento objektivismus, zásluhou aplikácie ktorého mohol prekonávať určitú limitovanosť nábožensko-teologického pohľadu na skutočnosť.

V nedávnej minulosti bol však konštatovaný „objektivismus“ odsudzovaný rovnako ako pozitivizmus, tvoriaci jeho teoreticko-filozofickú platformu; „oznámkovanie“ tohto ktorého autora týmito prívlastkami značilo jeho diskvalifikáciu. Nedá nám nepodotknúť, že ani v tomto prípade sa nestretávame s detailnejšou analýzou vo vtedajšej oficiálnej filozofii, čo možno sčasti „ospravedlniť“ okolnosťou, že marxizmus sa jednak deklaroval ako vývinové prekonanie „buržoáznej“ filozofie ako takej (a teda aj pozitivistickej metodológie), jednak boli historici filozofie zaneprázdnení obhajobou vlastného diferencovanejšieho prístupu k dejinám slovenskej filozofie, ktorý museli nolens-volens opätovne hájiť vo vzniknutých polemikách s dogmatickými hľadiskami svojich oponentov (a to už od polovice 50. rokov; bližšie pozri [14]). „Viedli sa diskusie o pokrokovosti idealizmu v našich pomeroch (samozrejme, ortodoxní marxisti ju popierali) a nedocenili sme materiálový výskum. V metodologických diskusiách bolo treba pokračovať, lenže v podmienkach ideového monopolu ťažko sa borili ideologické bariéry a oficiálne schémy,“ konštatovali neskôr ([13], 114).

Interpretácie II. S novým, tolerantnejším a zasvätenejším hodnotením Osuského historicko-filozofickej tvorby sa stretávame v príležitostných textoch od konca 80. rokov 20. storočia. Tak sa konštatovalo, že „s odstupom času si čoraz jasnejšie uvedomujeme závažnosť jeho priekopníckeho diela pri zrode dejín filozofie ako osobitnej disciplíny v modernej slovenskej filozofii“ ([60], 734). Osobitne sa vyzdvihoval jeho prínos k základnému výskumu pramenného materiálu k dejinám filozofického myslenia na Slovensku. „Systematicky začal už od r. 1920 študovať staré záznamy, matriky cudzozemských univerzít, zbieral bibliografické anotácie v desiatkach maďarských, nemeckých, poľských, českých i latinsky písaných katalógoch a príručkách. Neopomenul nič, čo bolo ako-tak prístupné“ ([60], 735).

Osuského dielo sa interpretovalo v kontexte náboženskej, resp. luteránskej filozofie u nás, pričom sa vyzdvihovalo, že najväčšiu zásluhu, pokiaľ išlo o filozofiu, si získal svojím výskumom v oblasti dejín slovenskej filozofie, keďže svojimi monografiami a menšími štúdiami o niektorých slovenských filozofoch v minulosti dal impulz na systematickejší výskum dejín slovenskej filozofie (ako konštatoval T. Münz; ([21], 105)).

K podrobnejšiemu, analytickejšiemu zhodnoteniu jeho *Prvých slovenských dejín filozofie* [52] došlo až takmer 60 rokov po ich prvom vydaní. Opäť sa poukázalo na to, že Osuského dejiny filozofie sú videné z pozície protestantského teológa (hoci to nie je pozícia „bigotne dogmatická“), a konštatovalo sa, že veľmi zdôraznil filozofiu náboženstva na úkor „produktov a postáv ateistických a revolučných. Nie je docenený napr. revolučný význam galileovsko-newtonovskej vedy, deizmu, osvietenstva, ktoré je napokon dôležité aj pre dejiny teológie, chápanie a interpretáciu pojmu Boha“ ([13], 110). Domnievame sa,

že pri hodnotení Osuského prác prežívalo uplatňovanie hľadísk historickomaterialistického sociologizmu, keď sa sociálna realita označuje za jednu z hlavných inšpirácií filozofického myslenia a tesný vzťah k politicko-ekonomickej a kultúrnej histórii sa považuje za jeden z hlavných postulátov dejín filozofie ako vednej disciplíny. Preto sa Osuského dejinám opäť vytýkala málo zvýraznená „sociálna funkčnosť filozofie“. Pri interpretácii filozofických osobností a smerov sa žiadalo „plastickejšie zaradenie“ do spoločenských pomerov (ako uviedol J. Kocka; ([13], 110–111)).

Na druhej strane sa adekvátne zhodnotil jeho prínos do výskumu dejín filozofie, a osobitne slovenskej filozofie; jeho „pomerné podrobné“ zobrazenie myslenia na Slovensku sa označilo za najcennejšiu časť jeho syntetických *Dejín* [52] ako knihy, ktorej hodnota je trvalá. „Bol to prvý syntetický pohľad na myšlienkovú kultúru u nás a mal národnouvedomovacia funkciu. Aj dnes, keď máme viaceré varianty a antológiu dejín slovenskej filozofie, nemôžeme zabúdať na túto prvú brázdú, ktorá ukázala, že aj na našom území nebola v minulosti duchovná púšť, ale rozvitý život“ ([13], 113).

Na záver. Osuského môžeme oprávnenne považovať za prvého slovenského profesionálneho historika našej filozofie a v tomto zmysle aj za zakladateľskú osobnosť v tejto špecializácii. Jeho výskum starších dejín slovenského filozofického myslenia, ako aj prvý slovenský pokus o syntetické zachytenie svetového myšlienkového dedičstva predstavujú priekopnícke činy. Osuský urobil mnoho pre zmapovanie filozofického myslenia na Slovensku, najmä jeho starších období, čím jeho dielo poskytlo pomoc pri výskume tejto oblasti aj nasledujúcim generáciám (a oprávnenne očakávame, že sa s ním budú oboznamovať aj ďalšie generácie historikov). Nemožno dost' zdôrazniť to, čo vyzdvihla pri jeho storočníci E. Várossová: že totiž Osuský patril k tým, ktorí „položili základy toho, na čom ďalej stavíme“ ([60], 734). Jeho dielo si zaslúži náležité ocenenie a úctu, ale nedá nám, aby sme na záver neodcitovali slová: „Slovenská filozofia má od publikovania *Dejín* už za sebou dlhý kus cesty a môže dielo kriticky posúdiť, ale nemôže sa pochváliť, že by ho nahradila podobnou akademickou príručkou“ ([13], 115).

LITERATÚRA

- [1] BAKOŠ, V.: *Filozofické myslenie na Slovensku v medzivojnovom období*. Bratislava: Veda 1988.
- [2] BODNÁR, J.: Filozofia. In: *Slovensko. Kultúra*. 2. časť. Bratislava: Obzor 1980, s. 27 – 93.
- [3] B. V. (Bohuš Vančo): Osuský, S. Š.: Prvé slovenské dejiny filozofie. (Rec.) In: *Pedagogický zborník*, 7, 1940, č. 1, s. 49–51.
- [4] *Dejiny filozofického myslenia na Slovensku I*. Bratislava: Veda 1987.
- [5] *Dejiny filozofie na Slovensku v XX. storočí*. Bratislava: Infopress 1998.
- [6] ELIÁŠ, M.: Písomný archív Dr. S. Št. Osuského. In: *Literárny archív*, 8, 1971, s. 298 – 299.
- [7] GAŽÍK, P.: *Náboženské myslenie Samuela Štefana Osuského*. Habilitačná práca. Bratislava: EBF UK 1995.
- [8] GAŽÍK, P.: Krátky pohľad na vzťah viery a filozofie v dejinách myslenia. In: *Evanjelici a evanjelická a. v. teológia na Slovensku*. Bratislava: EBF 1999, s. 262 – 277.
- [9] HANZEL, L.: Poučenia z konferencie filozofických pracovníkov. In: *Filozofický zborník SAVU*, 5, 1950, s. 84 – 100.
- [10] *Kapitoly z dejín slovenskej filozofie*. Bratislava: SAV 1957.
- [11] KOCKA, J.: Buržoázna filozofia v rokoch 1918 – 1938. In: ([5], 343 – 371).

- [12] KOCKA, J.: Buržoázna filozofia v rokoch 1918 – 1938. In: *Prehľad dejín slovenskej filozofie*. Bratislava: SAV 1965, s. 371 – 399.
- [13] KOCKA, J.: Odkaz Osuského „Prvých slovenských dejín filozofie“. In: ([5], 109 – 115).
- [14] KOPČOK, A.: Metodologické diskusie a spory v slovenskej filozofickej historiografii 50-tych a 60-tych rokov. In: *Filozofia*, 50, 1995, č. 12, s. 763 – 793.
- [15] KRÁL, J.: Osuský, S. Š.: Filozofia štúrovcov. (Rec.) In: *Bratislava*, roč. I, 1927, s. 86 – 89.
- [16] KVAS, A.: Štúrova evanjelická spoločnosť (1936 – 1951). In: *Tvorba T*, 2000, č. 1 – 2.
- [17] MÜNZ, T.: Filozofická tvorba slovenských teológov. In: *Filozofický zborník SAVU*, 5, 1950, s. 68 – 71.
- [18] MÜNZ, T.: *Filozofia slovenského osvietenstva*. Bratislava: SAV 1961.
- [19] MÜNZ, T.: Náboženská filozofia na Slovensku v prvej polovici 20. storočia. In: *Filozofia*, 49, 1994, č. 7, s. 403 – 481; tu o Samuelovi Štefanovi Osuskom na s. 468 – 470.
- [20] MÜNZ, T.: Luteránska filozofia na Slovensku. In: ([5], 88 – 95).
- [21] MÜNZ, T.: Samuel Štefan Osuský. In: ([5], 105 – 108).
- [22] OSUSKÝ, S. Š.: *Dejiny náboženstva*. Liptovský Sv. Mikuláš 1919.
- [23] OSUSKÝ, S. Š.: *Filozofia štúrovcov I – III*. Myjava: Daniel Pažický 1926; 1928; 1932.
- [24] OSUSKÝ, S. Š.: Doslov. In: *Filozofia štúrovcov II. Hurbanova filozofia*. Myjava: Daniel Pažický 1928, s. 391 – 397.
- [25] OSUSKÝ, S. Š.: Filozofia malohontských osvietenecov. In: *Revue Bratislava III*, 1929, s. 987 – 999.
- [26] OSUSKÝ, S. Š.: Nástin vývoja slovenského myslenia filozofického. In: *Zlatá kniha Slovenska 1918 – 1928*. Jubilejný zborník. Bratislava 1929, s. 227 – 234.
- [27] OSUSKÝ, S. Š.: *Kompendium dejín filozofie I – II*. Rkp. Bratislava 1930.
- [28] OSUSKÝ, S. Š.: *Úvod do sociológie I – II*. Praha 1930.
- [29] OSUSKÝ, S. Š.: Logické úvahy našich zo XVII. stor. In: *Viera a veda*, I, 1930, č. 5, s. 213 – 220.
- [30] OSUSKÝ, S. Š.: Metafyzické témata našich mysliteľov v XVII. storočí. In: *Viera a veda*, I, 1930, č. 3, s. 113 – 122.
- [31] OSUSKÝ, S. Š.: Psychologické a etické úvahy našich v XVII. storočí. In: *Viera a veda*, I, 1930, č. 4, s. 171 – 179.
- [32] OSUSKÝ, S. Š.: Úvod do filozofických štúdií našich dávnych predkov. In: *Viera a veda*, I, 1930, č. 1, s. 23 – 30.
- [33] OSUSKÝ, S. Š.: Všeobecné filozofické a filozoficko-teologické problémy našich mysliteľov v XVII. storočí. In: *Viera a veda*, I, 1930, č. 2, s. 76 – 83.
- [34] OSUSKÝ, S. Š.: Naši bakalári, magistri a dekáni na krakovskej univerzite od 1400 – 1525. In: *Viera a veda*, II, 1931, s. 226 – 233.
- [35] OSUSKÝ, S. Š.: Naši študenti na krakovskej univerzite od 1400 – 1525. In: *Viera a veda*, II, 1931, s. 174 – 178.
- [36] OSUSKÝ, S. Š.: Počiatky akademickej filozofie u Slovákov do polovice XV. stor. In: *Viera a veda*, II, 1931, č. 2, s. 33 – 39.
- [37] OSUSKÝ, S. Š.: Štyristoročná pamiatka slovenského humanistu Jána B. Sambockého. In: *Viera a veda*, II, 1931, č. 2, s. 77 – 83, resp.: Literárna činnosť humanistu Sambockého. In: *Viera a veda*, II, 1931, s. 132 – 139.
- [38] OSUSKÝ, S. Š.: Filozofia Karlovskovcov I – III. In: *Viera a veda*, III, 1932, č. 2 – 4, s. 71 – 78, 134 – 138, 172 – 176.
- [39] OSUSKÝ, S. Š.: P. Kellner-Hostinský filozof. In: *Sborník MS*, 13, 1935, s. 163 – 182.
- [40] OSUSKÝ, S. Š.: *Štúrova filozofia*. Druhé vydanie. Bratislava: Nakladateľstvo Slovenskej ligy 1936.
- [41] OSUSKÝ, S. Š.: Filozofia boľševizmu, fašizmu a hitlerizmu. In: *Štyri prednášky, povedané na vedeckej konferencii ev.a.v. kňazstva liptovského, oravského, turčianskeho a zvolenského, dňa 22. novembra 1937 v Ružomberku*. Liptovský Sv. Mikuláš 1937.
- [42] OSUSKÝ, S. Š.: Služba národu I. Liptovský Sv. Mikuláš 1938.
- [43] OSUSKÝ, S. Š.: Zmysel slovenských národných dejín. In: *Služba*, roč. III, 1939, č. 2, s. 38 – 43.

- [44] OSUSKÝ, S. Š.: Kritikom knihy Prvé slovenské dejiny filozofie. (3 str. rkp.) SNK – Archív literatúry a umenia. Sign.: 46 U 9.
- [45] OSUSKÝ, S. Š.: Leibnizova Teodicea a Doležalova Tragédia. (22 str. rkp.) SNK – Archív literatúry a umenia. Sign.: 46 U 10.
- [46] OSUSKÝ, S. Š.: Ohlas európskych filozofických a teologických ideí u nás v prvej pol. 19. stor. In: *Sborník Zpěvníka evanjelického*. Liptovský Sv. Mikuláš 1942, s. 14 – 28.
- [47] OSUSKÝ, S. Š.: Filozofia Ondreja Plachého. In: *Filozofický sborník MS, VI – VII, 1946 – 1947*, č. 1, s. 3 – 16.
- [48] OSUSKÝ, S. Š.: Naše úlohy. In: *Filozofický sborník MS*, r. VI – VII, č. 1, Turčiansky Sv. Martin 1946, s. 53 – 55.
- [49] OSUSKÝ, S. Š.: *Bráň pravdu*. Liptovský Sv. Mikuláš 1946.
- [50] OSUSKÝ, S. Š.: Ragazov náboženský socializmus. In: *Vedou k viere*. Liptovský Sv. Mikuláš 1947.
- [51] OSUSKÝ, S. Š.: *Služba národu II*. Liptovský Sv. Mikuláš 1947.
- [52] OSUSKÝ, S. Š.: *Prvé slovenské dejiny filozofie*. Liptovský Sv. Mikuláš: Tranoscius 1948.
- [53] PIŠŮT, M.: Filozofické a literárne historické dielo Dr. Samuela Št. Osuského. In: *Služba*, XII, 1948, č. 5 6, s. 154 – 158.
- [54] POLAKOVIČ, Š.: Osuský, S. Št.: Prvé slovenské dejiny filozofie. (Rec.) In: *Filozofický sborník MS*, I, 1940, č. 1, s. 48 – 56.
- [55] PRAŽÁK, A.: Dr. S. Št. Osuský: Filozofia štúrovcov. (Rec.) In: *Naše veda*, 8, 1927, č. 9 – 10, s. 205 – 210.
- [56] *Prehľad dejín slovenskej filozofie*. Bratislava: SAV 1965.
- [57] SIRÁCKY, A.: *Klérofašistická ideológia ľudáctva*. Bratislava: SAV 1955.
- [58] ŠTŮR, S.: Osuského dejiny filozofie. In: *Služba*, IV, 1940, č. 2, s. 61 – 63.
- [59] VÁROSSOVÁ, E.: *Slovenské obrodenecké myslenie. Jeho zdroje a základné idey*. Bratislava: SAV 1963.
- [60] VÁROSSOVÁ, E.: K storočníci Samuela Štefana Osuského. In: *Filozofia*, 43, 1988, č. 6, s. 734 – 737.
- [61] VÁROSSOVÁ, E.: Samuel Štefan Osuský. In: *Antologie z dějin českého a slovenského filozofického myšlení (Od roku 1848 do roku 1948)*. Praha: Svoboda 1989, s. 725 – 727.
- [62] VÁROSSOVÁ, E.: Samuel Štefan Osuský. In: *Slovník českých filozofů*. Brno: Masarykova univerzita 1998, s. 430 – 431.

Príspevok vznikol vo Filozofickom ústave SAV ako súčasť grantového projektu *Sondy do dejín slovenského filozofického myslenia*, č. 2/7156/28.

PhDr. Vladimír Bakoš, CSc.
 Filozofický ústav SAV
 Klemensova 19
 813 64 Bratislava I
 SR